

Petar Popović, Stipe Buzar i Damir Mladić, *Finis Africae: Realističke perspektive globalnog upravljanja*. Zagreb: Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske i Disput, 2021.

Knjiga *Finis Africae* nije knjiga o afričkom kontinentu, iako bi se prema temama koje obrađuje (bolest, siromaštvo i klimatske promjene) moglo tako naslutiti. Naslovom autori žele uputiti na nedostavno istraženu primjenu postrealističke perspektive na izazove globalnoga upravljanja. Zadaća koju su si autori postavili pronaći je srednji put između dvije dominantne i nepomirljive perspektive realizma i globalizma. Srednji put koji bi se smjestio usred podjela međunarodno vs. globalno, pesimizam vs. optimizam i empirijsko vs. normativno prema autorima je postrealizam. Riječ je o putu unatrag, povratku klasičnomu realizmu prilagođenomu izazovima suvremenoga doba. Autori su iz postrealističke perspektive pokušali objasniti tri izazova globalnomu upravljanju: zdravlje, siromaštvo i klimatske promjene (str. 13).

Knjigu otvara prilog Petra Popovića *Svjetska politika i globalno zdravlje* (str. 21–75), u sklopu kojega se razmatraju izazovi pandemije Covid–19. Prema Popoviću ta pandemija čini (novu) granicu *Finis Africae*, svijeta u kojem tek predstoji istražiti sve nepoznatosti koje je pandemija stavila na globalni dnevni red. Popović smatra kako je u cijeloj diskusiji oko pandemije nedovoljno zastupljena realistička perspektiva, a razlog tomu vidi u tom što realizam u sadašnjoj formi nema ništa bitno i relevantno reći po tom pitanju. Kako bi to mogao, realizam mora u određenoj mjeri napustiti svoju temeljnu predodžbu o državi koja se nastoji održati u anarhičnom okruženju, a taj iskorak znači ući u teorijsko područje postrealizma. Odnosno, klasična realistička postavka o jedinstvu

prostora i mjesta nužno mora biti proširena na globalni, imperijalni, prostor. U takvom prostoru, ističe Popović, upravljanje zdravljem postaje jednim od prioriteta “visoke politike”. Stoga je analizu upravljanja zdravljem Popović usmjerio najprije na državu kao čimbenika u međunarodnim odnosima, a zatim na globalne, imperijalne čimbenike poput Svjetske zdravstvene organizacije, pokazujući pri tom kako je ta pandemija (kao i prethodne pandemije side i ebrole) otkrila ili, bolje reći, iznova potvrdila nedostatnosti Svjetske zdravstvene organizacije u upravljanju krizama.

Prilog Stipe Buzara *Državni interes i globalno siromaštvo* (str. 75–123) progovara o ponovnom porastu globalnoga siromaštva nakon četvrt stoljeća, pitanju odgovornosti i ulozi države u borbi za smanjenje siromaštva. U tom kontekstu Buzar postavlja, i na njih nastoji odgovoriti, tri pitanja: 1. tko treba ukinuti ekstremno siromaštvo i nejednakosti ako se to ne uspijeva postići kroz mehanizme slobodnog tržišta; 2. postoje li redistributivne obveze bogatih država spram siromašnijim ili se takva (eventualna) pomoć može tumačiti oruđem njihove vanjske politike; 3. ako takve obveze postoje, jesu li one univerzalne ili interesno uvjetovane (str. 82). Buzar ističe da, usprkos svim nadnacionalnim čimbenicima, krajnji teret odgovornosti za međunarodnu pomoć spada na državu. Međutim, ta je vrsta odgovornosti isključivo moralna i ne može pravno obvezati bogate države na pomoć siromašnijima (str. 107). Polazeću upravo od toga argumenta, a nastavljajući se na teoriju Hansa Morgenthaua, Buzar razvija realistički okvir unutar kojega bi država trebala razmatrati pitanja davanja ekonomske pomoći. Zaključak koji iz provedenoga razmatranja Buzar izvodi je: međunarodne korporacije koje svojim djelovanjem generiraju globalno siromaštvo ne snose nikakvu odgovornost

osim one koju im države mogu ili uspiju nametnuti (str. 118–122). Države još uvijek mogu donositi zakone koji sprječavaju nastanak monopola ili razbijaju postojeće monopole, čime se država pokazuje zaštitnicom tržišta i ekonomskoga razvoja, a time je uloga države u suzbijanju siromaštva imponantna čak i kada ostaje implicitnom. Buzar također skreće pozornost na nove, netradicionalne, oblike pomoći, u koje spadaju globalni fondovi i filantropske zaklade, pomoć Saudijske Arabije, Kuvajta, Brazila, Južnoafričke Republike i Kine (str. 120–121). Važnost tih promjena signalizira promijenjeni odnos između razvijenih zemalja pošiljateljica pomoći i primateljica. Upravljanje globalnim siromaštvom, zaključuje Buzar, ponovno je postalo oružjem države moći novih prethodno spomenutih velikih sila, čime one žele ojačati svoj utjecaj kako u zemljama primateljicama pomoći tako i na međunarodnoj sceni.

Posljednji prilog *Realizam, postrealizam i klimatske promjene* Damira Mladića (str. 123–169) u prvi plan stavlja inače drugorazredna ekološka pitanja, o kojima se do sada realisti nisu pretjerano očitovali. Ekološki realizam, kao dio postrealističkoga narativa, kao središnju točku programa nacionalnoga interesa, uvodi borbu protiv ekoloških problema. Mladić dobro primjećuje kako pitanja sigurnosti i dalje ostaju središnjom preokupacijom država, a rastući ekološki problemi doživljavaju se tek sporadično ili više kao iznimke. Upravo na pitanju klimatskih promjena vidi se zastarjelost, odnosno neadekvatnost realističkoga pristupa u kojem se države mogu osloniti same na sebe. Tu se (kao i kod pandemija) traži kooperacija svih i tu se možda najbolje vidi doprinos i važnost postrealističkoga pristupa. Mladić problemu realizma i klimatskih promjena pristupa razmatrajući tri teme: 1. realistički i postrealistički pristup

klimatskim promjenama; 2. ekološki realizam; 3. slučaj Arktik, koji daje gotovo pa proročanski naslutiti kakvo se ponašanje može očekivati od velikih sila u slučaju drastičnih posljedica klimatskih promjena (str. 127). Na primjeru Arktika, ističe Mladić, vidi se još uvijek dominacija i rigidnost realističkoga pristupa: sve velike sile deklarativno ističu brigu za ekologiju, ali praktično napore ulažu u iskorištavanje posljedica otapanja leda i u strateško pozicioniranje na Arktiku (str. 168). Realizam nije, kako zaključuje Mladić, formula za sprječavanje klimatskih promjena, nego formula za snalaženje u zatečenim okolnostima neovisno je li ih ili nije uzrokovao čovjek.

Knjigom *Finis Africae: Realističke perspektive globalnog upravljanja* autori su progovorili o onim pitanjima koja u realizmu ostaju po strani ili nisu u fokusu užega razmatranja. Realistička perspektiva ne može unutar sebe akomodirati nove globalne fenomene (pandemije, ekološka pitanja). Ona se mora vratiti natrag ka klasičnomu realizmu kako bi napravila korak naprijed prema postrealističkoj perspektivi unutar koje ta pitanja postaju od središnje važnosti.

Maroje Višić

Artur Rafaelovič Bagdasarov, *Armenska Katolička Crkva: Kratki pregled*. Zagreb: Fakultet hrvatskih studija, 2021.

Artur R. Bagdasarov hrvatskoj je javnosti najpoznatiji kao filolog usmjeren na pitanja o suvremenoj hrvatskoj jezičnoj normi. Godine 2020. objavio je u Moskvi na hrvatskom jeziku knjigu *Hrvatski jezik: Pogled iz Rusije*, a ove je godine objavio svoj dopunjeni hrvatsko–ruski rječnik. U tjednom kontinuitetu možemo čitati njegove znanstvene i popularno–znanstvene članke u hrvatskim stručnim publikacijama i na mrežnim stranicama. Po tom on je